

Дуброва С.В.¹

Сучасний стан професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у вищих навчальних закладах України

¹ *Дуброва Світлана Володимирівна, аспірант кафедри педагогіки, Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди м. Переяслав-Хмельницький, Україна*

Анотація: У статті розглянутий сучасний стан професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у вищих навчальних закладах України, окреслено проблеми, що значною мірою впливають на процес підготовки фахівців та визначено, що професійна підготовка вчителів у вищих педагогічних закладах здійснюється відповідно до державних стандартів освіти України.

Ключові слова: професійна підготовка, державні стандарти освіти, засоби діагностики, освітньо-кваліфікаційна характеристика, освітньо-професійна програма, виробничі функції, типові задачі діяльності.

Актуальною проблемою сьогодення є професійна підготовка майбутніх учителів, які здатні не лише володіти декількома іноземними мовами, користуючись даними знаннями у своїй професійній діяльності, вільно та невимушено спілкуючись із зарубіжними колегами, але й передавати свої знання та вміння молодшим поколінням. Професійна підготовка вчителів – це підготовка висококваліфікованих, компетентних, конкуренто спроможних фахівців, здатних відповідати високим вимогам ринку праці.

Постановка проблеми. Перед системою вищої освіти України і не тільки, постає низка проблем, які значною мірою впливають на соціально-економічний розвиток країни в цілому:

- можливості традиційної системи професійної освіти не в повній мірі відповідають вимогам реального виробництва до якості підготовки спеціалістів;
- слабка адаптованість професійної освіти до динамічно змінюваних умов на ринку праці, суспільних потреб, як правило, соціально пасивних випускників навчальних закладів;
- відсутність єдиної системи сертифікації та спеціалізації, тих хто навчається та фахівців, що і створює певні труднощі при працевлаштуванні;
- професійна структура підготовки спеціалістів та існуючі професійні стандарти не повною мірою відповідають потребам ринку праці, запитам сучасних роботодавців та професійних співтовариств;
- стирання меж між професіями з огляду на зростання децентралізації економічної відповідальності і розвиток систем управління якістю;
- зниження відповідальності працівників за якість праці, вдосконалення виробничих процесів та управління власною трудовою діяльністю [5, с. 2].

Можна припустити, що задля вирішення даних та низки інших проблем наша держава приєдналася до Болонського процесу. Тому, на сьогоднішній день, система вищої освіти України

реалізується у відповідності до основних положень Болонської конвенції, суть якої полягає у створенні єдиного європейського освітнього і наукового простору. Це є можливим за рахунок дотримання шести основних принципів навчального процесу, закріплених декларацією: введення двоциклового навчання: додипломного (ступінь бакалавра) та післядипломного (ступінь магістра, доктора); запровадження системи кредитів на основі Європейської системи трансферу оцінок; контроль якості освіти; розширення мобільності студентів, професорсько-викладацького складу та іншого персоналу для збагачення європейським досвідом; забезпечення працевлаштування випускників; забезпечення привабливості європейської системи освіти. Країни, що підписали угоду, активно працюють над впровадженням Болонського процесу, який покликаний забезпечити високу якість освіти та навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах. У результаті чого «почався пошук нових концептуально-методологічних засад стандартів нового покоління, що гармонійно поєднують досягнення попередніх версій із сучасними запитами. Однією з обговорюваних моделей є компетентнісна модель. Розробка даної моделі допоможе підсилити увагу академічного співтовариства до такої неklasичної категорії освіти, як «компетенція», до освоєння нашою освітньою практикою компетентнісного підходу при проектуванні освітніх систем (стандартів, програм, навчальних планів) і відновленні освітньої політики» [3, с. 34].

На думку дослідників, це дозволить: по-перше, створити нове покоління освітніх стандартів вищої професійної освіти, що забезпечують більшу прозорість, порівняння із європейськими освітніми системами (зробити їх близькими до стандартів, що мають міжнародну валідність); по-друге, здійснити не просто переробку діючих освітніх програм для підготовки бакалаврів, дипломованих фахівців/магістрів, але спроектувати

їх у новому компетентісно-методологічному плані, коли в основі стандартів будуть знаходитися не кількісні і змістовні параметри «входу» й «процесу», але й характеристики, що відбивають якісні результати освітнього процесу, виражені інтегрованою мовою компетенцій; по-третє, зміцнити позиції вищої освіти України в загальноєвропейському освітньому й дослідницькому просторі при одночасному збереженні сильних академічних характеристик національної вищої школи; по-четверте, розпочати загальносистемне зрушення вищої освіти у бік запитів економіки й ринків праці, підсилюючи її особистісну й соціальну значимість; по-п'яте, підвищити адаптованість випускників до їхньої життєдіяльності в умовах наростаючого динамізму й невизначеності, підготувати їх як активних суб'єктів нової освітньої парадигми – «освіти протягом всього життя» [3, с. 34-35].

Аналіз останніх досліджень. Проблема професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя загальноосвітньої школи перебуває у полі зору багатьох науковців, серед них О. Абдулліна, А. Алексюк, І. Зязюн, Г. Балл, Н. Кичук, Н. Кузьміна, Д. Ніколенко, Н. Ничкало, Л. Пуховська, В. Семиченко, С. Сисоева, А. Щербань; проблема теоретичної та практичної підготовки вчителів іноземних мов досліджується І. Бім, Н. Гальською, Г. Китайгородською, С. Ніколаєвою, Ю. Пасовим, В. Плахотником, Т. Полонською, С. Роман, В. Скалкіним, Н. Складенко.

Мета статті – аналіз сучасного стану професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах України.

Виклад основного матеріалу. Професійна підготовка майбутніх учителів іноземних мов загальноосвітніх шкіл – бакалаврів, у вищих педагогічних закладах України здійснюється у відповідності до державних стандартів освіти України, що дозволяє їм у разі необхідності продовжувати навчання на більш високому рівні, з метою отримання кваліфікації спеціалістів – учителів іноземних мов середніх загальноосвітніх шкіл та викладачів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації, та кваліфікації магістрів – учителів іноземних мов середніх навчальних закладів та викладачів вищих навчальних закладів I-II та III-IV рівнів акредитації, а саме у відповідності до галузевого стандарту вищої освіти України, що відображений в освітньо-кваліфікаційній характеристиці випускників вищих навчальних закладів, в освітньо-професійній програмі підготовки та засобах діагностики якості вищої освіти.

В освітньо-кваліфікаційній характеристиці вчителів іноземних мов викладені вимоги до їх

професійної компетентності, компетенцій та інших соціально-важливих властивостей та якостей, у цьому стандарті визначена система виробничих функцій, система типових задач професійної діяльності, окреслені вміння та здатності, якими повинні оволодіти учителі іноземних мов для їх успішної реалізації у вирішенні проблем і завдань педагогічної діяльності. В освітньо-професійній програмі підготовки майбутніх учителів іноземних мов, відповідно до вимог Болонської процесу, визначені нормативні терміни навчання, встановлені вимоги до змісту, обсягу та рівня вищої педагогічної освіти, що засновані на компетентісному підході до навчання. У засобах діагностики якості вищої освіти викладені стандартизовані методики оцінки не лише професійних знань, умінь і навичок, а й світоглядних та громадських якостей і властивостей учителів іноземних мов, сформованих під час навчально-виховного процесу. Тому, у відповідності до галузевого стандарту вищої освіти України, у процесі професійної підготовки у вищих навчальних закладах майбутні учителі іноземних мов оволодівають виробничими функціями, типовими задачами діяльності та вміннями, що викладені в освітньо-кваліфікаційній характеристиці підготовки фахівців:

– навчальною функцією, що передбачає наявність у вчителів іноземних мов вміння сформулювати *комунікативну компетенцію* в учнів (задачі діяльності: навчання аудіювання мовлення співрозмовника у стандартних ситуаціях спілкування; навчання усного спілкування (говоріння) у ситуаціях соціально-побутової, соціально-культурної та навчально-трудої сфер комунікації; навчання читання художніх, публіцистичних, науково-популярних, прагматичних текстів; навчання писемного спілкування у типових ситуаціях), *мовну компетенцію* (задачі діяльності: надання фонетичних знань про суть іншомовних явищ на основі розширення системи понять у рідній мові; надання лексичних знань про суть іншомовних лексичних явищ на основі розширення системи понять у рідній мові; надання граматичних знань про суть іншомовних граматичних явищ на основі розширення системи понять у рідній мові; надання знань про правила читання іноземною мовою на основі розширення знань з рідної мови), *соціокультурну іншомовну компетенцію* (задача діяльності – надання знань про країни, мови яких вивчаються), *навчальну компетенцію* (задача діяльності – формування навчальних умінь оволодіння іншомовною мовленнєвою, мовною та соціокультурною компетенціями);

– гностичною функцією (задача діяльності – аналізувати і прогнозувати навчальну діяльність

учнів, а також власну професійну діяльність та діяльність колег);

– виховною функцією (задача діяльності – виховувати учнів через систему особистого ставлення до іншомовної культури і процес оволодіння цією культурою);

– розвивальною функцією (задача діяльності – розвивати інтелектуальну та емоційну сферу особистості учнів, їх пізнавальні та розумові здібності у процесі оволодіння іншомовним мовленням);

– планувальною функцією (задача діяльності – планувати власну діяльність та діяльність учнів щодо досягнення мети навчально-виховного процесу засобами предмету «Іноземна мова»);

– організаційною функцією (задача діяльності – проводити уроки та позакласні заходи з іноземної мови з урахуванням особливостей навчання учнів);

– контролюючою функцією (задача діяльності – контролювати процес навчання та рівень сформованості знань, умінь та навичок);

– діагностичною функцією (задача діяльності – визначити рівень сформованості мовленнєвих умінь та навичок) [4].

Окрім виробничих функцій, майбутні учителі іноземних мов у процесі навчання у вищих педагогічних закладах України оволодівають здатностями, що визначені освітньо-кваліфікаційною характеристикою, для вирішення проблем і задач не лише професійної, а й соціальної діяльності. Вчителі іноземних мов повинні бути здатними до аналізу соціально-політичних і духовних процесів, що відбуваються в суспільному житті держави, до спілкування (професійно використовувати українську та іноземні мови), до ефективних комунікативних взаємодій з оточуючими, до розуміння екологічних питань, до розуміння зовнішньої та внутрішньої політики держави, до захисту громадянських прав на підставі Конституції України, до забезпечення стосунків між членами виробничого, викладацького, студентського та учнівського колективів на правовій і демократичній основі, до прийняття рішень і вибору стратегії діяльності з урахуванням прав людини, до практичного використання принципів науковості та об'єктивності у професійній діяльності, до розуміння значення комплексу загальнолюдських цінностей, до відслідковування та використання новітніх досягнень вітчизняної та світової філологічної науки, до створення нормальних умов співжиття, праці, відпочинку,

сприятливого морального клімату в колективі, до проведення просвітницької діяльності [2].

Базова підготовка майбутніх учителів іноземних мов здійснюється впродовж чотирьох років у відповідності до освітньо-професійної програми, у якій визначені навчальні дисципліни та практики, вимоги до їх змісту та обсягу, а також форми державної атестації. У результаті вивчення циклу гуманітарних і соціально-економічних, природничо-наукових (фундаментальних) дисциплін та циклу професійної і практичної підготовки, студенти одержують знання, на основі яких формуються виробничі функції, вміння, навички і здатності фахівців. Під час навчання у вищих педагогічних закладах особлива увага приділяється циклу професійної і практичної підготовки вчителів, адже майбутні педагоги отримують фахові теоретичні та практичні знання у процесі цієї підготовки.

Для визначення рівня якості освітньо-професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних закладах України використовуються засоби діагностики якості вищої освіти. Засоби діагностики призначені для оцінки якості освіти, за їх допомогою відбувається кількісна і якісна оцінка ступеня досягнення випускниками мети вищої освіти, оцінка знань умінь та навичок, оцінка компетентності та рівня володіння компетенціями майбутніх педагогів [1].

Висновки. Отже, професійна підготовка майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних закладах України реалізується шляхом компетентнісного підходу до навчання, у відповідності до Болонської декларації. Професійна підготовка здійснюється відповідно до галузевого стандарту вищої освіти, який складається з освітньо-кваліфікаційної характеристики (ОКХ), з освітньо-професійної програми (ОПП) та засобів діагностики якості вищої освіти. В ОКХ визначені виробничі функції, типові задачі діяльності та здатності, якими оволодівають студенти в процесі підготовки до професійної діяльності. В ОПП підготовки майбутніх учителів іноземних мов визначені цикли дисциплін і цикл професійної та практичної підготовки, яка відбувається у вищих навчальних педагогічних закладах України. За допомогою засобів діагностики відбувається оцінка не лише фахових знань, умінь та навичок майбутніх учителів іноземних мов, а й навчально-виховного процесу в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Засоби діагностики якості вищої освіти (бакалавр, спеціаліст, магістр) 0203 «Гуманітарні науки» спеціальність підготовки 8.02030302. Філологія. «Мо-

ва і література (вивчається дві мови)» / ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний

- університет імені Григорія Сковороди». – Переяслав-Хм., 2012. – 51 с.
2. Освітньо-кваліфікаційна характеристика підготовки фахівців за галуззю знань 0203 «Гуманітарні науки» спеціальність підготовки 8.02030302 «Мова і література» (німецька) за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр» (нормативна частина) / ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Переяслав-Хм., 2012. – 16 с.
 3. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід: монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 412 с.
 4. Стандарт вищої освіти. Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра за спеціальністю 6.010100 «Педагогіка і методика середньої освіти. Іноземна мова» напряму підготовки 0101 «Педагогічна освіта»: Офіційне видання МОН України / Укладачі Тезікова С.В., Ніколаєва С.Ю., Соловей М.І., Бігич О.Б., Шерстюк О.М., Пасічник Л.М. – К., 2004. – 15 с.
 5. Тарасова Н.В. Стратегия реализации компетентного подхода в образовании: историко-педагогический аспект. – М., 2007. – 52 с.

Dubrova S.V. The current state of the professional formation of the future foreign languages teachers in the higher education institutions of Ukraine

Abstract: In the article we examined the current state of the professional formation of the future foreign languages teachers in the higher education institutions of Ukraine. We described a category of problem that has influence on the socio-economic development of the country on the whole and on the process of the professional formation of the future foreign languages teachers. It was defined that the process of the formation of the foreign languages teachers is realized according to the state standards of education of Ukraine, which are based on the main statutes of the Bologna Declaration, its main idea is to create a unified European educational and scientific space. The state standards of education of Ukraine consist of the educational and qualifying characteristics, of the educational and professional program and of the means of diagnostics. In the educational and qualifying characteristics of the professional formation of the future foreign languages teachers there are productive functions (teaching function (creation of the communicative, the linguistic, the socio-cultural foreign competence and the educational competence), the gnostic function, the educational function, the developing function, the planning function, the organizing function, the monitoring function, the diagnostic function) and the typical tasks of the activities that are taken by future teachers during their studies in the higher educational institutions. The professional formation is also realized according to the educational and professional program, which defines the discipline (the cycle of humanitarian, socio-economic and natural science disciplines) and practice, the requirements for their content and size, and forms of the state attestation. Much attention is given to the theoretical and practical professional formation, as a result, the future foreign languages teachers master production functions, abilities, skills and knacks, which are necessary for successful realization of their own pedagogical potential. To evaluate the success and effectiveness of teaching and educational process, which result in a competent foreign languages teacher, the means of diagnostics of evaluation quality of higher education in Ukraine are used.

Keywords: the professional formation, the state standards of education, the educational and qualifying characteristics, of the educational and professional program and of the means of diagnostics, the productive functions, the typical tasks of the activities.

Дуброва С.В. Современное состояние профессиональной подготовки будущих учителей иностранных языков в высших учебных заведениях Украины

Аннотация: В статье рассматривается современное состояние профессиональной подготовки будущих учителей иностранных языков в высших учебных заведениях Украины. Определена категория проблем, влияющих на социально-экономическое развитие страны в целом и на процесс профессиональной подготовки будущих учителей иностранных языков в частности. В ходе исследования было определено, что подготовка учителей иностранных языков осуществляется в соответствии с государственными стандартами образования Украины, которые опираются на основные положения Болонской декларации, суть которой заключается в создании единого европейского образовательного и научного пространства. Государственные стандарты образования Украины состоят из образовательно-квалификационной характеристики, образовательно-профессиональной программы и средств диагностики. В образовательно-квалификационной характеристике профессиональной подготовки будущих учителей иностранных языков обозначены производственные функции: учебная функция (формирование коммуникативной, языковой, социокультурной иноязычной компетенций и формирование учебной компетенции), гностическая функция, воспитательная функция, развивающая функция, планировочная функция, организаторская функция, контролирующая функция, диагностическая функция, а также типичные задачи деятельности, которыми овладевают будущие учителя в процессе обучения в высших педагогических учебных заведениях. Подготовка также осуществляется в соответствии с образовательно-профессиональной программой, в которой определены дисциплины (цикл гуманитарных, социально-экономических и естественно-научных дисциплин) и практики, требования к их содержанию и объему, а также формы государственной аттестации. Так, большое внимание уделяется теоретической и практической профессиональной подготовке, в результате которой у будущих учителей иностранных языков формируются производственные функции, умения, навыки и способности, необходимые для успешной реализации собственного педагогического потенциала. И для того, чтобы оценить успешность и результативность научно-воспитательного процесса, результат которого – компе-

Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology. 2013, Vol. 7.

тентный учитель иностранных языков, используются средства диагностики оценки качества высшего образования в Украине.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, государственные стандарты образования, средства диагностики, образовательно-квалификационная характеристика, образовательно-профессиональная программа, производственные функции, типичные задачи деятельности.